

ВОЛОШИН В. І.

Регіональний філіал НІСД, м. Львів

ВАСИЛЬЦІВ В. Г.

Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СЕКТОРУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Проаналізовано передумови, аргументи і концептуальні напрями дослідження економічної безпеки на рівні галузі (сектора) економіки. Визначено підхід до обґрунтування критеріїв відбору відповідних індикаторів і встановлення їх нормативних (порогових) значень. Вдосконалено теоретико-методичні засади управління економічною безпекою галузевих (секторальних) систем. Узагальнено наявні в економічній літературі підходи до сутнісного трактування поняття економічної безпеки сектору економіки, а також зроблено висновок про внутрішні взаємозв'язки і взаємовідносини, вплив на неї чинників зовнішнього середовища. Визначено концептуальну структуру поняття "економічна безпека сектору ІТ". Економічні інтереси виділено за складовими самодостатності, ефективності та реалізації потенціалу сектору ІТ в системі національного господарства.

Ключові слова: економічна безпека на галузево-секторальному рівні, зовнішні і внутрішні загрози, економічні інтереси, економічна безпека сектору ІТ.

VOLOSHIN V.

Regional branch of NISS, Lviv

VASYLTSIV V.

National Institute for Strategic Studies, Kyiv

IMPLEMENTATION SYSTEM CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE INFORMATION TECHNOLOGY SECTOR ECONOMIC SECURITY

The existing methodological basis on estimating the economic security level was analyzed. The drawbacks in the existing methods of assessing the level of state economic security was noted. The components of state economic security complex assessment was determined. The methodical approaches to assessing the level of entrepreneurship economic security as a sector of the economy was determined. It was determined that most methodological approaches are used to assess the economic security of business entities on the basis of profitability indicators, resource efficiency, financial sustainability, and competitiveness. Preconditions, arguments and conceptual directions of the economic security at the level of the branch (sector) of the economy was analyzed. There was established that sectoral complexes are endowed with most of the features and characteristics inherent in the system of national economy in general. The approach to substantiating the criteria for selecting the relevant indicators and setting their normative (threshold) values was determined. The theoretical and methodological principles of the economic security industry (sectoral) systems management have been improved. Approaches to the essential interpretation economic security of the economy sector, available in economic works was generalized, as well as a conclusion on internal interconnections and interrelations, the influences of external environment factors on it. It is found out that based on already existing research results in this area, it seems expedient to treat threats as a danger in relation to failure (loss) of key economic interests in the corresponding sector of the economy. The conceptual structure of the «IT-sector economic security» definition was defined. Economic interests are highlighted in terms of components such as self-sufficiency, efficiency and implementation of the IT sector potential in the national economy. It is determined that these components form the list of economic sector economic interests, which, in fact, is a set of objects for ensuring its economic security. It has been established that sources of relevant risks and threats are contained both in the internal and in the external environment in which the sector operates. A specific composition of the economic interests IT sector economic security internal elements as a security objects was substantiated.

Keywords: economic security at a branch and sectoral level, external and internal threats, economic interests, economic security of the IT sector.

Постановка задачі. На сьогоднішній день в наукових дослідженнях з проблем економічної безпеки особливого поширення набули праці, де аналізується та обґрунтовується теоретико-прикладні засади управління економічною безпекою на рівні держави, регіону, та підприємства. Але, при цьому багаточисельними дослідженнями доведено необхідність вивчення засад економічної безпеки й на інших рівнях управління і формування, таким чином, комплексної багаторівневої системи економічної безпеки держави, яка, своєю чергою, є елементом та межує із системами економічної безпеки вищих масштабів – світового господарства, мегатериторіальних утворень тощо.

Наголосимо на особливій важливості врахування параметрів економічної безпеки секторів та галузей економіки. Хоча такі дослідження ще не набули достатнього розмаху, закономірним видається висновок про те, що це окремі підсистеми системи національного господарства, в процесі функціонування реалізують власні економічні інтереси та інтереси суб'єктів, що їх утворюють, вразі їх дестабілізації ускладнюються й можливості із ефективної державної політики комплексного забезпечення економічної безпеки держави.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемам визначення системи поглядів на принципи забезпечення економічної безпеки секторів та галузей економіки приділено багато уваги у дослідженнях

вітчизняних науковців. Так, у працях А. Сухорукова та Ю. Харазішвілі визначається підхід до комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави [1, с. 17, 21]. Питання економічної безпеки підприємницького сектору неодноразово піднімалося в економічній літературі. Зокрема це предмет досліджень таких науковців, як З. Варналій, Л. Воротіна, С. Дрига та ін. Поняття економічної безпеки на галузево-секторальному рівні досліджується в працях М. Кіржецької [2, с. 6].

Виділення невирішених частин. Попри це, чисельність наукових досліджень, де визначається зміст поняття, чи, тим більше, обґрунтовується методика оцінювання економічної безпеки сектору, галузі економіки або виду економічної діяльності, дуже обмежена.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення концептуальних засад системи забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на наявність методичних напрацювань щодо оцінювання рівня економічної безпеки [3, 4], на сьогодні відсутній єдиний підхід до обґрунтування критеріїв відбору відповідних індикаторів і встановлення їх нормативних (порогових) значень. Суттєвим недоліком в існуючих методиках також є неврахування окремих індикаторів. Так, наприклад, при оцінюванні рівня фінансової безпеки держави не враховано такі важливі компоненти, як вплив системи оподаткування (рівень податкового навантаження); показники, які характеризують рівень розвитку страхового, фондового, фінансового ринків і т. ін.

Відтак, більш науково-обґрунтованим з методологічної точки зору вважаємо підхід до комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави, запропонований А. Сухоруковим та Ю. Харазішвілі, що базується на використанні мультиплікативної форми інтегрального індексу за таким алгоритмом: виявлення функціональних характеристик економічної безпеки; виокремлення структурних складників безпеки; визначення номенклатури показників (індикаторів); встановлення нормативних значень індикаторів економічної безпеки; моніторинг індикаторів, ієрархічне узгодження результатів та їх аналіз [1, с. 17, 21].

Заслугує на увагу, з позиції прозорості та інформативності, й методичний підхід до оцінювання економічної безпеки держави та її регіонів, запропонований Г. Чехович. Запропонована науковцем матрично-графічна модель дає можливість більш чітко сформулювати результат, виявити закономірності та надати подальші пропозиції для зміцнення економічної безпеки держави на основі врахування таких параметрів: обсяги і динаміка валового внутрішнього продукту, прямих іноземних інвестицій, зовнішнього боргу та трудових ресурсів [5].

В економічній літературі містяться й методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємництва, як сектора економіки. Більшість з них застосовуються для оцінювання економічної безпеки суб'єктів підприємництва на основі показників прибутковості, ефективності використання ресурсів, фінансової стійкості, конкурентоспроможності [6, 7, с.16-22].

Проте, наявні й інші підходи. До прикладу, у праці Т. Хайлової оцінювання економічної безпеки підприємництва ґрунтується на рівні економічної злочинності, причому як у системі державного управління, так і економічної злочинності як соціального явища [8, с.9-10]. Науковець пропонує власний погляд на побудову ефективної системи оцінювання та аналізу стану економічної безпеки підприємництва, суть якого полягає у створенні експертної системи даних та комплексному підході до всебічної експертизи ситуацій узгодження/конфлікту інтересів за участю суб'єктів підприємництва та органів державного управління.

Проте, удосконалення теоретико-методичних засад управління економічною безпекою галузевих (секторальних) систем, на наше переконання, потребує подальшого розвитку. Галузеві комплекси наділені більшістю ознак і характеристик притаманних системі національного господарства в цілому. Відповідно, мають й тожому етимологію ризиків і загроз, виникнення та дії дестабілізуючих чинників. Попри такі аргументи чисельність наукових досліджень, де визначається зміст поняття, чи, тим більше, обґрунтовується методика оцінювання економічної безпеки сектору, галузі економіки або виду економічної діяльності, дуже обмежена. Втім, окремі, але дуже переконливі, спроби все ж-таки наявні. Так, Т. Васильців, досліджуючи концептуально-прикладні положення економічної безпеки підприємницького сектору економіки, пропонує таке його визначення: сукупність умов (соціально-психологічних, організаційно-професійних, ресурсних, фінансово-економічних) започаткування та здійснення підприємницької діяльності, рівень захищеності підприємницького сектору економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також місце підприємництва в мінімізації економічних ризиків безпеки держави [9, с. 21-22]. Таким чином, науковець виокремлює три причинно-наслідкових групи аспектів економічної безпеки сектора економіки. По-перше це умови, в яких функціонують його головні суб'єкти – підприємства, організації, інші елементи, причетні до створення прямого і супутніх продуктів; по-друге, рівень захищеності різнорівневих економічних інтересів в межах сектора; по-третє роль сектора економіки у формуванні засад економічної безпеки національного господарства.

Питання економічної безпеки підприємницького сектору неодноразово піднімалося в економічній літературі. До прикладу, це предмет досліджень таких науковців, як З. Варналій, Л. Воротіна, С. Дрига та ін.

Поняття економічної безпеки на галузево-секторальному рівні досліджується й в працях, де предметом уваги є безпека галузей чи галузевих комплексів, так М. Кіржецька, вивчаючи проблеми харчової

промисловості, доходить до висновку про доцільність принципового поділу сутнісного трактування безпеки реального сектору економіки на соціально-економічний та технологічний.

Відповідно до першого підходу економічна безпека реального сектору економіки є підсистемою економічної безпеки національної економіки й повинна відповідати критеріям, що закладені в основу її забезпечення: стійкості до внутрішніх та зовнішніх загроз; здатності до сталого та збалансованого зростання; високої конкурентоспроможності у глобальному економічному середовищі; здатності задовольняти потреби держави та її громадян. Із позиції технологічного підходу вона є сукупністю рівнів економічної безпеки галузей, в яких виготовляються матеріальні блага й забезпечуються відповідними внутрішніми і зовнішніми засобами захисту їх інтересів, з одного боку, та економічного зростання – з іншого [2, с. 6].

Отже, узагальнивши наявні в економічній літературі підходи до сутнісного трактування поняття економічної безпеки сектору економіки, на наш погляд, можна зробити висновок, що це система, яка має внутрішні взаємозв'язки і взаємовідносини, а також перебуває під впливом і здійснює власний вплив на зовнішнє середовище.

Таким чином, попередньо виходимо з того, що безпека характеризує захищеність відповідного сектора від зовнішніх і внутрішніх загроз. Зазвичай, вони безпосередньо пов'язані з потенційно існуючою небезпекою втрати майна та капіталу. Але, ми вважаємо, що на рівні галузі чи сектору економіки небезпеку слід розглядати ширше. Виходячи з вже наявних результатів досліджень у цій сфері, видається доцільним трактувати загрози як небезпеку відносно недосагнення (втрати) ключових економічних інтересів у відповідному секторі економіки. Економічні інтереси стосуються не лише прибутку, але й можливості забезпечити безперебійне, довгострокове функціонування підприємств галузі, посилити їх соціально-економічну значимість, виконати відповідну роль в економіці, що в сукупності дозволяє формувати та реалізовувати економічний потенціал сектора.

Економічні інтереси пропонуємо виділяти за такими складовими: (1) самодостатність (щодо належної забезпеченості сектору ресурсами, технологіями, інформаційними базами даних, становленням виробничої та бізнес-інфраструктури його галузей); (2) ефективність (як характеристика обсягів діяльності, фінансово-економічної ефективності господарювання і використання ресурсів, інвестиційної та ділової активності, технічних параметрів функціонування підприємств); (3) реалізація потенціалу сектора в системі національного господарства (міра внеску сектора в систему соціально-економічного стану функціонування і розвитку національного господарства).

За вказаними складовими формується перелік економічних інтересів сектора економіки, що, власне, і є сукупністю об'єктів забезпечення його економічної безпеки. Але очевидне й інше. Джерела відповідних ризиків і загроз містяться як у внутрішньому, так і походять із зовнішнього середовища, в якому функціонує сектор. До групи зовнішніх ризиків і загроз передусім відносяться: недосконалість конкурентного середовища, недосконалість фіскальна політика, глобалізація, недостатній рівень інвестиційного забезпечення, низький попит на продукти ІТ на внутрішньому ринку, нестабільна економічна ситуація, відсутність системи підготовки і підвищення кваліфікації ключового персоналу, неефективність системи захисту права інтелектуальної власності, нерозвиненість інституту венчурного фінансування, слабкість бізнес-інфраструктури, слабе міжгалузеве співробітництво та ін.

Зазначені узагальнення дають підстави представити на рис. 1 концептуальне бачення структури поняття "економічна безпека сектору ІТ".

Зауважимо, що конкретний склад економічних інтересів, як об'єктів безпеки, потребує обґрунтування внутрішніх елементів складових економічної безпеки сектору ІТ.

Так, складова "самодостатність" в першу чергу передбачає забезпеченість його суб'єктів якісними і кваліфікованими кадрами, а також наявність відповідної постійно діючої системи підготовки, розвитку та підвищення кваліфікації персоналу. Це один з найважливіших чинників, оскільки сектор ІТ та його продукти є високо інтелектуаломісткими з явною переважною часткою в їх структурі розумової праці. Відповідно, без забезпеченості суб'єктів сектора якісними, творчими, і кваліфікованими кадрами забезпечити створення конкурентоспроможного продукту об'єктивно неможливо. Причому для сектора ІТ характерний й високий динамізм розвитку появи нових ідей, технологій, продукту, що постійно потребує нових знань, випереджаючих нових технологій, знань і компетентностей.

Складова "самодостатність" характеризує важливий комплекс аспектів стану економічної безпеки сектору ІТ, проте ресурсна та інфраструктурна забезпеченість ще не є умовою ефективності сектора. Відтак, на наступному етапі важливо охарактеризувати таку складову безпеки як "ефективність". При цьому, одразу звернімо увагу на такий аспект: більшість галузей сектору ІТ відносяться до реального сектору економіки, де створюється продукт та додана вартість. Відповідно, оцінювання ефективності має враховувати важливі технічні параметри функціонування в цьому виді економічної діяльності; з іншої сторони ефективність є характеристикою фінансово-економічною, що свідчить про обсяги та результат господарювання. Таким чином, належну увагу слід приділити як технічній, так і господарській ефективності при наданні характеристики економічної безпеки сектору ІТ.

Складова "ефективність" є логічним доповненням такої компоненти економічної безпеки сектору ІТ як "самодостатність". Фактично в її рамках формуються відповіді відносно раціональності та ефективності

використання ресурсного та інфраструктурного забезпечення сектора. Загалом, ці дві складових достатньо комплексно характеризують міру реалізації економічних інтересів у секторі ІТ. Водночас, об'єктом нашого дослідження є складна багаторівнева система економічної безпеки держави, яка, з однієї сторони, визначає стан параметрів життєздатності елементів, що входять до її складу, але, з іншої сторони, її прийнятний стан об'єктивно не може бути забезпеченим без відповідних впливів і взаємозв'язків, які походять від внутрішніх елементів системи. Таким чином, доходимо до висновку, невід'ємною компонентою (характеристикою) економічної безпеки сектора ІТ є його місце та роль у функціонуванні та розвитку системи національного господарства держави.

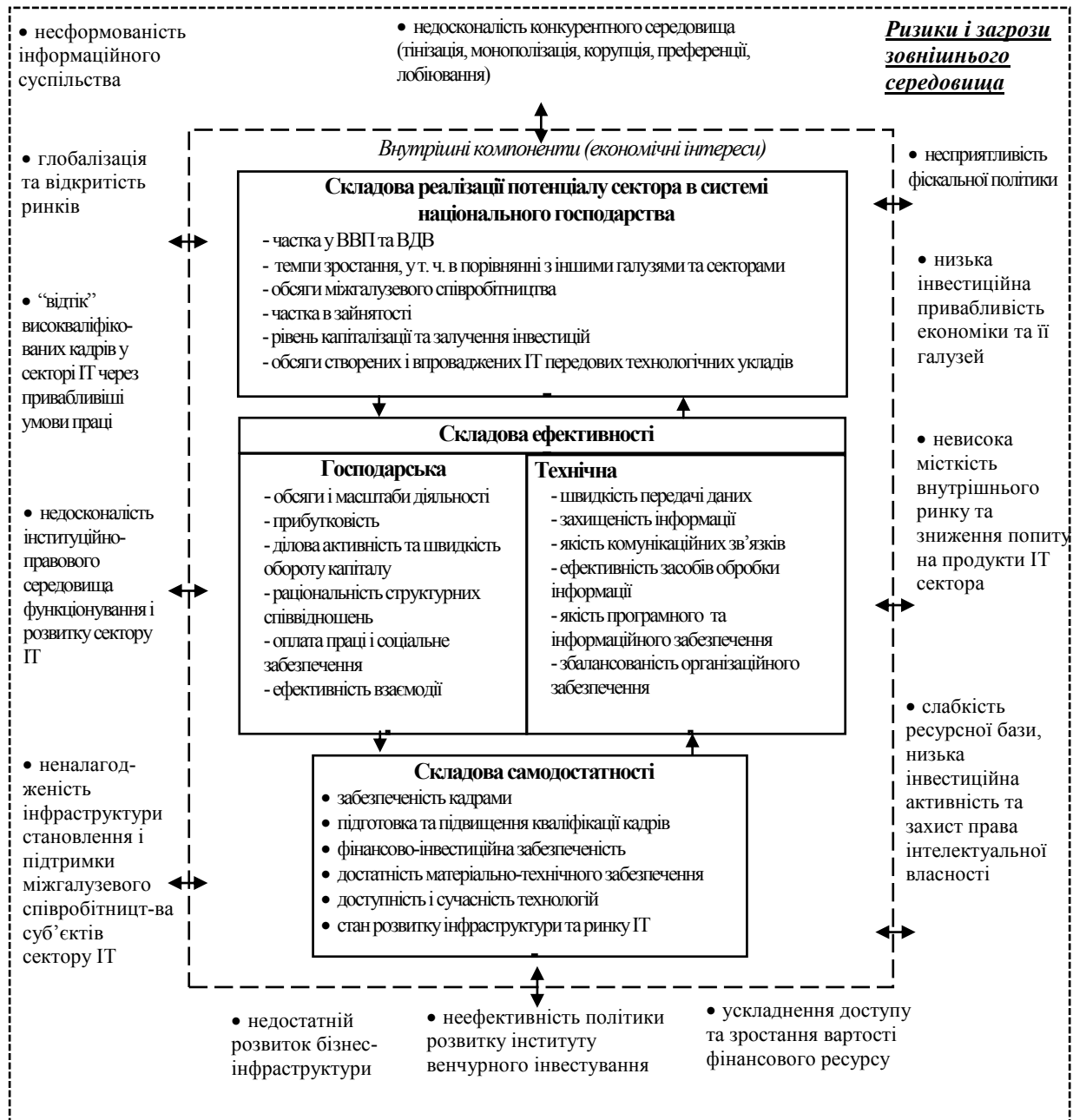

Рис. 1. Концептуальна структура поняття "економічна безпека сектора ІТ" (авторська розробка)

Висновки і перспективи подальших розвідок. Економічна безпека сектору ІТ є системою, яка має внутрішні взаємозв'язки і взаємовідносини, а також перебуває під впливом і здійснює власний вплив на зовнішнє середовище. В її основі – захищеність економічних інтересів суб'єктів цього сектору за складовими: (1) самодостатність (щодо належної забезпеченості сектору ресурсами, технологіями, інформаційними базами даних, становленням виробничої та бізнес-інфраструктури його галузей); (2) ефективність (як характеристика обсягів діяльності, фінансово-економічної ефективності господарювання і використання ресурсів, інвестиційної та ділової активності, технічних параметрів функціонування підприємств); (3) реалізація потенціалу сектора в системі національного господарства (міра внеску сектора в систему соціально-економічного стану функціонування і розвитку національного господарства).

Література

1. Сухоруков А. І. Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання рівня економічної безпеки держави / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі // Банківська справа. – 2011. – № 4. – С. 13–32.
2. Кіржецька М. С. Організаційно-економічний механізм зміцнення економічної безпеки харчової промисловості України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / М. С. Кіржецька ; ЛТЕУ. – Л., 2016. – 21 с.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р.
4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України / Наказ міністерства економіки України № 69 від 02 березня 2007 р.
5. Чехович Г. Т. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки країн та регіонів / Г. Т. Чехович // Ефективна економіка / Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, ТОВ ДКС Центр. – 2013. – № 6. – 7 с.
6. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности: государство, регион, предприятие, личность / Е. А. Олейников // Интел-Синтез. – 1997. – 288 с.
7. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Науч. тр. ДонНТУ. – 2002. – № 48. – С. 16-22
8. Хайлова Т. В. Формування державного механізму управління економічною безпекою підприємництва : автореф. дис. ... к-та екон. наук : 25.00.02 / Т. В. Хайлова ; ДВНЗ «Донец. держ. ун-т упр-ня». – Д., 2004. – С. 9–10.
9. Васильців Т. Г. Стратегія та механізми забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.01 / Т. Г. Васильців ; НІПМБ. – К., 2010. – 36 с.

References

1. Sukhorukov A. I., Kharazishvili Y. M. Theoretical and methodological approach to integrated assessment and regulation of the level of economic security of the state, Banking business, 2011, № 4, pp. 13-32
2. Kirzhetskaya M. S. Organizational and Economic Mechanism for the Ukraine Food Industry Economic Security Strengthening, Lviv Trade and Economic University, 2016, 21 p.
3. Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine, Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine № 1277 dated October 29, 2013
4. Methodology for calculating the level of economic security of Ukraine, Order of the Ministry of Economy of Ukraine № 69 dated March 2, 2007
5. Chekhovich G.T. Methodical approaches to the economic security of countries and regions assessment, Dnipropetrovsk, DKS Center Ltd, 2013, №6, 7 p.
6. Oleinikov E. A. Basics of economic security: state, region, enterprise, personality, Moscow, BS «Intel-Sintez», 1997, 288 p.
7. Pyashenko S. N. Evaluation of the enterprise economic security components, Donetsk, Collection of Donetsk National Technical University Scientific works, 2002, № 48, pp. 16-22
8. Khailova T.V. Formation of the state entrepreneurship economic security management mechanism, Donetsk State University of Management, 2004, pp. 9-10
9. Vasylytsiv T. G. Strategy and Mechanisms for Ensuring Economic Security of Entrepreneurship in Ukraine, National Institute for International Security Problems, 2010, 36 p.

Рецензія/Peer review : 04.01.2018
Надрукована/Printed : 07.02.2018
Рецензент: д.е.н., проф. Флейчук М. І.